

Joanna Grzela

Bałtyk jako spoiwo kontaktów krajów nordyckich i bałtyckich

1. Wprowadzenie

Polityczny podział w Regionie Morza Bałtyckiego, ukształtowany po II wojnie światowej, zniknął wraz z rozpadem Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR), rozwiązaniem układu warszawskiego i Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej. Przez kilkadziesiąt lat po jednej stronie Bałtyku istniały państwa wolne, demokratyczne i bogate, po drugiej – biedne kraje socjalistyczne. Państwa Regionu Morza Bałtyckiego przeszły od 1989 r. niezwykle głębokie zmiany ustrojowe, polityczne, gospodarcze i instytucjonalne. Nastąpiło zjednoczenie Niemiec, były republiki radzieckie – Litwa, Łotwa i Estonia – odzyskały niepodległość, Szwecja i Finlandia przystąpiły do Unii Europejskiej, Polska stała się członkiem Paktu Północnoatlantyckiego (NATO; ang. North Atlantic Treaty Organization). Starania o członkostwo w Unii Europejskiej rozpoczęły Polska, Litwa, Łotwa i Estonia, a w ich efekcie – stały się jej pełnoprawnymi członkami. W 2004 r. trzy były republiki radzieckie (tzw. Pribałtyka) także wstąpiły do NATO. Estonia, Łotwa, Litwa i Polska przystąpiły do strefy Schengen. Ostatnie granice fizyczne zostały zniesione, a Morze Bałtyckie ponownie połączyło narody¹.

Na zakres i skalę kooperacji w Regionie Morza Bałtyckiego wpływa wiele różnych czynników, wśród których ważnymi są zarówno położenie geograficzne, doświadczenia historyczne, jak i kierunek zachodzących zmian politycznych oraz społeczno-ekonomicznych w państwach nadbrzeżnych. Bałtyk przez wieki łączył skupione wokół niego narody. Dzięki temu państwa nadbałtyckie wymieniały między sobą nie tylko towary, ale także idee, kulturę i obyczaje. Te wielopłaszczyznowe i różnobarwne kontakty dziś także oddziałują szczególnie mocno na mieszkańców pasa nadmorskiego.

¹ *The Baltic Sea Region. Cultures, Politics, Societies*, red. W. Maciejewski, Uppsala 2002, *passim*.

Poczucie wspólnoty państw nordyckich i bałtyckich zaczęło się kształtować na początku lat dziewięćdziesiątych XX w.² Zrodziło się ono wraz z toczącymi się w Pribałtice przemianami społeczno-politycznymi oraz ekonomicznymi. Istotną rolę odegrały tu silne więzi kulturowo-religijne, łączące kraje leżące po obu stronach Bałtyku. Państwa skandynawskie jako pierwsze otwarły tam swoje ambasady, a Litwa, Łotwa i Estonia upatrywały w Skandynawii swojej drogi do Europy i instytucji euroatlantyckich. Z kolei państwa nordyckie z uwagą śledziły wszelkie przemiany w tych trzech republikach i wspierały ich euroatlantyckie dążenia³. Nordycka Rada Ministrów podjęła w 1991 r. decyzję o powołaniu nordyckich biur informacji w Tallinie, Rydze i Wilnie, które pełnią funkcję ośrodków informacji, dokumentacji, pośrednictwa i praktycznej pomocy między tymi republikami a państwami skandynawskimi⁴. Urzędy ściśle współpracują z ambasadami nordyckimi i koordynują wspólne działania⁵. Ponadto pomagają w rozwoju kontaktów i współpracy między Litwą, Łotwą i Estonią a Królestwem Danii, Republiką Islandii, Królestwem Norwegii, Republiką Finlandii i Królestwem Szwecji w zakresie informacji, edukacji, nauki, ochrony zdrowia, ochrony środowiska i kultury⁶.

Dziś, po ponad dwóch dekadach współpracy można skonstatować, że kraje nordyckie i bałtyckie znalazły sposób na osiągnięcie stabilności i bezpieczeństwa w regionie na drodze ścisłej integracji. To niezwykle ważna wartość w czasach, gdy solidarność krajów na Starym Kontynencie jest poddawana wielu próbom,

² Z.M. Doliwa - Klepacki, *Integracja Europejska*, Białystok 1999; *idem*, *Organizacje międzynarodowe rozwiniętych państw kapitalistycznych*, Warszawa 1986; *idem*, *Wspólnoty Europejskie. Analiza i wybrane dokumenty*, Białystok 1993; *idem*, *Integracja Europejska (po Amsterdamie i Nicei)*, Białystok 2001, *passim*.

³ *Joint Statement of the 3rd Joint meeting between the Baltic Assembly and the Nordic Council, May 31–June 1, 2001*, Ryga; *Statement On the Development of Co-operation between the Baltic Assembly and the Nordic Council*, 02.06.2001 Ryga, <http://policy.mofcom.gov.cn/english/flaw!fetch.action?libcode=flaw&id=004761A6-AFB9-4119-9252-3D98F6A1FD2B&classcode=780> [dostęp: 10.10.2013]; <http://policy.mofcom.gov.cn/english/flaw!fetch.action?libcode=flaw&id=ECE79BB5-9B0F-4C6E-A1DA-FEAC86156D5D&classcode=660> [dostęp: 10.10.2013].

⁴ Więcej na ten temat zob. V. Kononenko, *Norden's high five to the neighbourhood*, Assessment of the Nordic Council of Ministers Offices in the Baltic countries and Northwestern Russia, Finnish Institute of International Affairs 04.06.2008, <http://www.norden39.ru/en/about/mission.php> [dostęp: 30.01.2014]; <http://www.norden.org/en/nordic-council-of-ministers/the-secretariat-to-the-nordic-council-of-ministers/nordic-council-of-ministers-information-offices-in-the-baltic-states-and-russia> [dostęp: 2.02.2014].

⁵ W dniu 31 maja 2001 r. odbyło się połączone posiedzenie Zgromadzenia Bałtyckiego i Rady Nordyckiej (trzecie), podczas którego przewodniczący Rady Nordyckiej Svend Erik Hovmand stwierdził, że choć historycznie łączy te kraje krótki okres współpracy, to jej wyniki już dziś są imponujące. Podobne stanowisko zaprezentował Paavo Lipponen, twierdząc, że kraje nordyckie i bałtyckie będą intensywnie współpracować w przyszłości, by ochronić regionalny interes w Unii Europejskiej, szerzej: www.norden.org [dostęp: 5.02.2014].

⁶ Zob. <http://www.norden39.ru/en/about/mission.php> [dostęp: 30.01.2014]; <http://www.norden.org/en/nordic-council-of-ministers/the-secretariat-to-the-nordic-council-of-ministers/nordic-council-of-ministers-information-offices-in-the-baltic-states-and-russia> [dostęp: 2.02.2014].

szczególnie w obliczu wyzwań, będących następstwem światowego kryzysu gospodarczego.

2. Początki i formy kontaktów nordycko-bałtyckich

Pierwsze kontakty przedstawicieli Zgromadzenia Bałtyckiego i Rady Nordyckiej zostały nawiązane w 1989 r. Nieoficjalna kooperacja rozpoczęła się w listopadzie 1991 r., kiedy to Rada Nordycka uczestniczyła w inauguracyjnym posiedzeniu Zgromadzenia Bałtyckiego w Tallinie. Rok później została podpisana formalna umowa o współpracy między tymi podmiotami. Zakres kontaktów obejmował takie płaszczyzny, jak: ochrona środowiska, bezpieczeństwo, kultura i edukacja, handel i gospodarka rynkowa, rolnictwo, komunikacja i energia⁷. Dziś wspólne obrady Zgromadzenia Bałtyckiego i Rady Nordyckiej służą także jako skuteczne forum promocji oraz prezentacji narodowych i regionalnych interesów w Unii Europejskiej⁸.

Główne formy współpracy to coroczne spotkania premierów (pierwsze odbyło się w 1993 r.) i ministrów spraw zagranicznych (odbywają się systematycznie od 1993 r.). Ponadto spotykają się poszczególni ministrowie, parlamentarzyści i urzędnicy oraz eksperci i dyplomaci z zagranicznych przedstawicielstw. Aktualnie nordycko-bałtycka współpraca (NB8) to regionalna platforma kontaktów Finlandii, Szwecji, Norwegii, Islandii, Danii, Estonii, Łotwy i Litwy. Spotkania początkowo odbywały się w ramach sieci (tzw. formatu) NB 5+3, ale w 2000 r. z inicjatywy ministra spraw zagranicznych Estonii, Toomasa Hendrika Ilvesa, przemianowano je na Nordic-Baltic Eight (NB8), co ma wyrażać większą jedność tej grupy krajów; NB8 stało się pomostem dla dialogu politycznego i praktycznej współpracy, która w swojej istocie jest elastyczna i skoncentrowana na konkretnych problemach. Nie ma ona osobnych struktur powołanych do obsługi kontaktów – co roku prace koordynuje inny kraj (w 2014 r. czyniła to Estonia, w 2015 r. – Dania, a w 2016 – Łotwa).

Oprócz sieci NB8 istotną formą współpracy jest NB6. Obejmuje Danię, Finlandię, Szwecję, Łotwę, Litwę i Estonię, powstał po przystąpieniu państw bałtyckich do Unii Europejskiej w 2004 r. Jest to nieoficjalna forma spotkań służących omówieniu aktualnych spraw unijnych.

Rozwija się ponadto współpraca pomiędzy NB8 a Wielką Brytanią (NB8+UK) w ramach Northern Future Forum, którego celem jest dyskusja nad przyszłymi wyzwaniami i wymiana poglądów na temat innowacji w biznesie, sposobów osiągnięcia długoterminowego wzrostu gospodarczego, pobudzenia przedsiębiorczości i tworzenia nowych miejsc pracy przy jednoczesnym przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu. Pierwsze takie spotkanie odbyło się z inicjatywy premiera

⁷ *Agreement on Parliamentary Cooperation between the Baltic Assembly and the Nordic Council*, Palanga, May 30, 1992.

⁸ *Joint Baltic Assembly – Nordic Council Ad Hoc Working Group (AHG)*, Baltic Assembly Presidium, Nordic Council Presidium, 28.04.2005.

Wielkiej Brytanii w Londynie w dniach 19–20 stycznia 2011 r.⁹ Rozważano wówczas możliwości zwiększenia potencjału gospodarczego regionu, m.in. poprzez rozwój nowych technologii. Dyskutowano także nad pomysłem poszerzenia o Wielką Brytanię sojuszu NB8. „Chciałbym dostrzec działania w zakresie reform gospodarczych w zakresie handlu, jednolitego rynku i innowacji na obszarze całej Europy, ale uważam, że Wielka Brytania, kraje skandynawskie i bałtyckie mogą być awangardowe i być gwardzistami w tworzeniu nowych miejsc pracy i wzrostu gospodarczego” – powiedział premier David Cameron na konferencji prasowej po spotkaniu¹⁰. Kraje skandynawskie i bałtyckie są ważnymi partnerami handlowymi dla brytyjskiej gospodarki (obroty to ok. 54 mld GBP rocznie – odpowiednik brytyjskiego handlu z Chinami). Celem londyńskiego spotkania była nie tylko poprawa stosunków handlowych, ale także nawiązanie ściślejszych kontaktów, David Cameron widzi bowiem kraje skandynawskie jako przykład dla Wielkiej Brytanii. Według niego: „to spotkanie zgromadziło ludzi i pomysły z dziewięciu krajów, które zmagają się ze wspólnymi wyzwaniami. Przyjechaliliśmy do Londynu, aby słuchać i uczyć się i uchwycić pomysły, które mogą uczynić nasze społeczeństwa lepszymi miejscami życia i pracy dla naszych obywateli”¹¹.

Niektórzy obserwatorzy oceniali szczyt jako „brytyjski *power play*” – próbę stworzenia „Ligi Północnej” z często eurosceptycznych, proatlantyckich państw, które podzielają chęć powstrzymania władzy Brukseli i rosnących wydatków Unii Europejskiej¹². Uczestnicy Northern Future Forum dzielą kilka wspólnych poglądów, które mogą wpłynąć na trwałość i cykliczność tej inicjatywy: są ostrożni wobec Rosji, chcą wolnego handlu, wspólnych sieci energetycznych, chcą być bardziej konkurencyjni i być w czołówce w zakresie innowacji technologicznych. Istnieją również rozbieżności w opiniach. Niektóre kraje są zwolennikami dyscypliny budżetowej w Unii, inne silnych związków ze Stanami Zjednoczonymi w ramach NATO.

Spotkania w formacie NB8+UK są kontynuowane, zaś te w ramach Northern Future Forum odbywają się corocznie: w 2012 r. obradowano w Sztokholmie, w 2013 r. w Rydze, w 2014 r. w Helsinkach, w 2015 r. w Rejkiawiku. W 2016 r. spotkanie ma się odbyć w Norwegii.

Kolejną nowością jest pogłębianie współpracy między NB8 i czterema krajami Grupy Wyszehradzkiej (NB8 + Vis4). Pierwsze spotkanie ministrów spraw zagranicznych tej grupy odbyło się 20 lutego 2013 r. w Gdańsku i było

⁹ Zob. <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20110314215610/http://uknordicbaltic.readandcomment.com/> [dostęp: 11.03.2014].

¹⁰ UK, *Nordic and Baltic countries can be European avant-garde – British PM*, <http://www.lithuaniantribune.com/5145/uk-nordic-and-baltic-countries-can-be-european-avant-garde-british-pm-20115145/> [dostęp: 5.02.2014].

¹¹ Cyt. za: V. Kreiling, *Why Nordic countries are a cornerstone of British foreign policy*, <http://www.nouvelle-europe.eu/node/1019> [dostęp: 5.02.2014].

¹² W. B a g e h o t, *Nice up north. Why David Cameron is fascinated by Sweden and its neighbours*, „The Economist” 27.01.2011, <http://www.economist.com/node/18010449> [dostęp: 11.03.2014].

poświęcone m.in. partnerstwu wschodniemu oraz walce z kryzysem gospodarczym. Ministrowie dyskutowali także o tym, jak uczynić Europę najbardziej konkurencyjnym regionem na świecie¹³. Rok później, 7 marca 2014 r. w Narwie (Estonia) skoncentrowano się na kwestiach europejskiej polityki sąsiedztwa, ze szczególnym naciskiem na partnerstwo wschodnie i sytuację na Ukrainie, bezpieczeństwie, potrzebie rozbudowy infrastruktury, energii i transportu¹⁴.

Kraje nordyckie i bałtyckie współpracują także z państwami Beneluxu w ramach trzech skupiających je organizacji: Rady Nordyckiej, Zgromadzenia Bałtyckiego i Międzyparlamentarnej Rady Konsultacyjnej Beneluxu (formuła „5+3+3”). Uznały one bowiem, że razem mogą kształtować obraz zjednoczonej Europy. Kooperują m.in. w zakresie sytuacji młodych osób na rynku pracy, poprawiania jakości ich życia i stworzenia warunków umożliwiających młodzieży podjęcie czynnego udziału w życiu społecznym¹⁵.

Warto zaznaczyć, iż współpraca nordycko-bałtycka wyszła poza wymiar regionalny. W 2003 r. Stany Zjednoczone zainicjowały program e-PINE (Enhanced Partnership in Northern Europe), który w praktyce oznacza regularne spotkania 8+1 służące zwiększeniu wolności, bezpieczeństwa i dobrobytu gospodarczego w regionie oraz na sąsiednich obszarach (Mołdawia, Ukraina, Kaukaz Południowy i Białoruś) w ramach partnerstwa wschodniego. Jest on kontynuacją Northern Europe Initiative (NEI), zainicjowanej w 1997 r., która okazała się sukcesem w promowaniu sieci politycznych i powiązań pomiędzy krajami Regionu Morza Bałtyckiego i Stanami Zjednoczonymi. Program e-PINE opiera się na trzech zasadach:

- rozwijaniu i pogłębianiu wielostronnej sieci współpracy i zaangażowania w regionie – Stany Zjednoczone współpracują z organami regionalnymi w realizacji polityki i programów rozwoju,
- dalszej pomocy w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego, wzmocnieniu instytucji demokratycznych, walce z przestępczością i korupcją oraz ugruntowaniu praworządności. Ponadto koncentruje się na takich problemach jak groźba terroryzmu i broni masowego rażenia, problemy zdrowotne, szczególnie wirus HIV czy AIDS, gruźlica lekoodporna oraz problemy środowiska naturalnego. Istotnym jest tu także wsparcie postępu gospodarczego, handlu, inwestycji i więzi gospodarczych w regionie,
- „eksportowaniu sukcesu regionu” – wykorzystaniu regionu jako wzoru dla innych.

Partnerzy programu chcą znaleźć sposoby wspierania demokracji i społeczeństwa obywatelskiego na „sąsiednich” obszarach.

¹³ Zob. więcej: <http://www.regeringen.se/sb/d/17146/a/209531> [dostęp: 12.03.2014]; *Oświadczenie współprzewodniczących szczytu ministrów spraw zagranicznych państw wyszehradzkich, nordyckich i bałtyckich*, Gdańsk, 20.02.2013, www.msz.gov.pl [dostęp: 12.03.2014].

¹⁴ Zob. więcej: <http://www.vm.ee/?q=en/node/19360> [dostęp: 12.03.2014].

¹⁵ Zob. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/kansainvalinen_yhteistyto/Nordic-Benelux_-seminaari_indikaattoreista/Indikaattoriseminaarin_liitteet/BACKGROUND_DOCUMENT.pdf [dostęp: 2.02.2014].

Program e-PINE wyznacza ramy kontaktów między Stanami Zjednoczonymi a krajami nordyckimi i bałtyckimi w zakresie trzech zasadniczych zagadnień¹⁶:

- bezpieczeństwa (NATO i Partnerstwo dla Pokoju są filarami bezpieczeństwa europejskiego. Stany Zjednoczone chcą współpracować z członkami Sojuszu, Organizacją Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie i partnerami w Europie Północnej w celu wzmocnienia bezpieczeństwa w regionie. Program ten obejmuje współpracę m.in. w zakresie zwalczania terroryzmu, kontroli rozprzestrzeniania broni masowego rażenia, bezpieczeństwa granic oraz nowych zagrożeń),
- zdrowia (nacisk w tej dziedzinie jest położony na kwestie dotyczące zdrowia oraz korupcji, handlu ludźmi, ochrony środowiska, a także na wzmocnienie społeczeństwa obywatelskiego. Stany Zjednoczone chcą wspierać ochronę zdrowia i środowiska również w Rosji),
- ekonomii (gospodarki regionu są mocne, a kraje bałtyckie rozwijają się w szybkim tempie. Aby zwiększyć amerykańską znajomość tych rynków, wspierać przedsiębiorczość oraz ustanowić silniejsze ekonomiczne więzi między Ameryką a regionem, rząd Stanów Zjednoczonych dąży do ustanowienia partnerskich programów, obejmujących północno-bałtycki i amerykański biznes. Ponadto chce współpracować z firmami amerykańskimi i izbami handlowymi, by rozwijać przedsiębiorczość).

Dzisiaj nordycko-bałtycka współpraca spotyka się z coraz większym uznaniem amerykańskich polityków za jej wkład w funkcjonowanie transatlantyckiej wspólnoty i propagowanie pozytywnych wzorców współpracy regionalnej, a program e-PINE ma ją wzmocnić i rozszerzać na inne płaszczyzny¹⁷.

3. Płaszczyzny i efekty kontaktów nordycko-bałtyckich

Kraje skandynawskie i bałtyckie łączą wspólne więzi kulturowe, historyczne, polityczne i gospodarcze, a także wspólne interesy w zakresie zapewnienia stabilności, bezpieczeństwa i dobrobytu w Regionie Morza Bałtyckiego, w Europie i na całym świecie. Współpraca nordycko-bałtycka ma na celu wzmocnienie integracji społeczno-ekonomicznej na tym obszarze, wspiera budowanie mentalnych mostów, a także służy promocji kompleksowego podejścia do rozwiązywania problemów w Europie Północnej. Dziś celem wspólnych wysiłków nordycko-bałtyckich jest wspieranie wszechstronnego podejścia do wyzwań, jakie się

¹⁶ Zob. <http://www.state.gov/p/eur/rt/epine/> [dostęp: 2.02.2014].

¹⁷ *Nordic-Baltic-American Cooperation: Shaping the US-European Agenda*, red. K. Volker, I. Kupce, <http://transatlantic.sais-jhu.edu/publications/books/Nordic-Baltic-American%20Cooperation%201/Nordic-Baltic> [dostęp: 19.03.2014]; D. Wilson, M. Nordenman, *The Nordic-Baltic Region as a Global Partner of the United States*, Atlantic Council, 4.09.2013, <http://www.atlantic-council.org/en/publications/articles/the-nordic-baltic-region-as-a-global-partner-of-the-united-states> [dostęp: 18.03.2014].

pojawiają na poziomie regionalnym i globalnym, a które dotyczą zmian klimatycznych, zagrożeń ze strony międzynarodowego kryzysu finansowego czy stanu Morza Bałtyckiego.

W dniu 25 września 1997 r. kraje bałtyckie i nordyckie podpisały porozumienie o współpracy Rady Bałtyckiej i Rady Nordyckiej, w którym określiły najważniejsze jej dziedziny: polityczną, ekonomiczną, społeczną, prawną, kulturalną, ale także kwestie dotyczące bezpieczeństwa i walki z nielegalną migracją i organizacjami przestępczymi w regionie¹⁸. Założono, że realizacja porozumienia będzie polegać na organizowaniu wspólnych spotkań, seminariów, wymianie dokumentacji – uchwał i zaleceń dotyczących współpracy – oraz udziale w sesjach plenarnych obu Rad. Wraz z dalszym rozwojem współpracy zaczęto również promować bezpośrednie kontakty międzyludzkie, współpracę między samorządami, organizacjami naukowymi i pozarządowymi oraz instytucjami edukacyjnymi, jak również turystykę i kontakty gospodarcze¹⁹.

Nordycka Rada Ministrów, zdając sobie sprawę, że organizacje pozarządowe odgrywają niebagatelną rolę w rozwoju stabilnych demokratycznych społeczeństw, uruchomiła specjalny program wspierania organizacji pozarządowych w Regionie Morza Bałtyckiego. Jest on przeznaczony do tworzenia sieci i zwiększenia potencjału współpracy tych podmiotów w krajach sąsiednich. Program obejmuje tzw. trójstronną kooperację z co najmniej jednym partnerem ze Skandynawii, co najmniej jednym z Estonii, Łotwy, Litwy i Polski, i co najmniej jednym z Białorusi lub Rosji w dziedzinach takich jak: ochrona środowiska, opieka nad dziećmi i innymi grupami społecznymi, a także rozwój demokracji²⁰.

Podczas dorocznej sesji Rady Nordyckiej w Rejkiawiku, która odbyła się w dniach 6–8 grudnia 2000 r., zaakceptowano współpracę z Litwą, Łotwą i Estonią na zasadach bardziej niż dotychczas partnerskich i zaproponowano, choć ostatecznie nie przyjęto tej propozycji, wstąpienie krajów bałtyckich do Rady Nordyckiej jako pełnoprawnych członków. Ostatecznie przedstawiciele obu Rad uznali, że lepszy efekt ich współdziałania zostanie osiągnięty, gdy pozostaną one w niezależnych od siebie formach. „W tej części świata zawsze kierujemy się pragmatycznymi przesłankami współpracy. Uważam, iż pragmatyzm z uwzględnieniem długofalowej perspektywy jest dobrym skrótem charakteryzującym współpracę nordycką. Współpraca nordycko-bałtycka jest jednym z przykładów, jak współdziałanie regionalne rozwija się w naszej części świata”²¹ – tak o współ-

¹⁸ *Agreement on Parliamentary Co-operation between the Baltic Assembly and the Nordic Council*, <http://www.norden.org/en/about-nordic-co-operation/treaties-and-agreements/treaties-and-agreements/other-multilateral-agreements/agreement-on-parliamentary-co-operation-between-the-baltic-assembly-and-the-nordic-council-en> [dostęp: 2.02.2014].

¹⁹ *More is better. Nordic-Baltic cooperation 1991–2031*, www.norden.org/publications [dostęp: 19.02.2014].

²⁰ Zob. <http://www.norden.org/en/about-nordic-co-operation/areas-of-co-operation/estonia-latvia-and-lithuania/nordic-co-operation-with-estonia-latvia-and-lithuania> [dostęp: 30.01.2014].

²¹ *Opening statement by Prime Minister Poul Nyrup Rasmussen*, Conference on Regional Cooperation in an enlarged Europe on April 19 1999, Kopenhaga; Zob. J. Nowiak, W. Nowiak,

pracy nordycko-bałtyckiej mówił były premier Danii Poul Nyrup Rasmussen pod koniec lat dziewięćdziesiątych.

Jednym z przykładów zacieśniania związków grupy NB8 było podpisanie 10 lutego 2004 r. umowy o przystąpieniu Litwy, Łotwy i Estonii do Nordyckiego Banku Inwestycyjnego²².

Państwa nordyckie dzięki środkom z Nordyckiego Funduszu Ochrony Środowiska, zainicjowały wiele inwestycji, mających przeciwdziałać niekorzystnym zmianom klimatycznym w krajach bałtyckich i północno-zachodniej Rosji, w tym budowy wiatraków.

Współpraca nordycko-bałtycka objęła także swym zakresem sprawy społeczne. W 2006 r. odbyło się spotkanie ministrów do spraw społecznych Regionu Morza Bałtyckiego, a dotyczyło handlu ludźmi. W jego wyniku Nordycka Rada Ministrów zainicjowała projekt *Nordic-Baltic knowledge overview and action plan for removing obstacles to health care access in sexual trafficking*. Projekt koncentruje się na zaburzeniach zdrowia fizycznego i psychicznego jako konsekwencjach wykorzystania seksualnego²³.

Innym przykładem współpracy nordycko-bałtyckiej jest program Nordplus, który oferuje wsparcie finansowe w dziedzinie kształcenia ustawicznego partnerom z ośmiu krajów uczestniczących w regionalnych kontaktach. Obejmuje m.in. naukę języków nordyckich i bałtyckich, rozwijanie jakości i innowacyjności w systemach edukacyjnych w zakresie kształcenia ustawicznego w krajach uczestniczących na drodze współpracy edukacyjnej oraz rozpowszechniania innowacyjnych produktów i procesów w edukacji poprzez systematyczną wymianę doświadczeń i najlepszych praktyk²⁴.

Wiosną 2010 r. z inicjatywy Łotwy i Danii utworzono specjalną grupę do opracowania wytycznych dotyczących dalszego wzmocnienia współpracy między krajami skandynawskimi a bałtyckimi oraz wspólnego rozwiązywania regionalnych i globalnych wyzwań w bardziej efektywny sposób. W wyniku tej inicjatywy powstał NB8 Wise Men Report (Birkavs-Gade Report) zawierający 38 zaleceń, które mają na celu jeszcze większe zbliżenie krajów skandynawskich i bałtyckich w wielu sektorach. Uznano, iż bliższa interakcja i łączenie zasobów pomiędzy ośmioma krajami nordyckimi i bałtyckimi zyskuje dodatkowe znaczenie, zwłaszcza w kontekście narastającej tendencji do tworzenia regionalnych klastrów,

Unia Europejska wobec Europy Północnej, „Przegląd Zachodni” 2001, nr 2, s. 101–119; M. Wągrow-ska, *Jak nie pozostawać na peryferiach Europy*, „Rzeczpospolita” 12.11.1994.

²² Agreement between Denmark, Estonia, Finland, Iceland, Latvia, Lithuania, Norway and Sweden concerning the Nordic Investment Bank, <http://www.norden.org/en/about-nordic-co-operation/treaties-and-agreements/treaties-and-agreements/industry-trade/agreement-between-denmark-estonia-finland-iceland-latvia-lithuania-norway-and-sweden-concerning-the-nordic-investment-bank> [dostęp: 2.02.2014].

²³ *Nordic-Baltic knowledge overview. Action plan for removing obstacles to health care access in sexual trafficking*, <http://www.norden.org/da/publikationer/publikationer/2011-525> [dostęp: 19.02.2014].

²⁴ Zob. http://www.nordplonline.org/eng/nordplus/about_nordplus [dostęp: 30.01.2014].

zarówno w Europie, jak i na świecie. Wskazano kilka celów w ramach realizowanych dotychczas płaszczyzn współpracy²⁵:

- polityka zagraniczna i bezpieczeństwa (wydawanie wspólnych oświadczeń politycznych po posiedzeniach ministerialnych, w tym w zakresie aktualnych zagadnień polityki zagranicznej; silniejsza współpraca w ramach organizacji międzynarodowych: Banku Światowego, Międzynarodowego Funduszu Walutowego; wymiana stanowisk przed spotkaniami Unii Europejskiej; współpraca wspólnych przedstawicielstw dyplomatycznych),
- bezpieczeństwo cywilne i ochrona ludności (ochrona Morza Bałtyckiego przed zagrożeniami ekologicznymi; ustanowienie wspólnego programu monitorowania wycieków czy zanieczyszczeń i szybkiego na nie reagowania za pomocą jednego, wspólnego numeru telefonu; harmonizacja ustawodawstwa w krajach NB8 w celu walki z zanieczyszczeniem Morza Bałtyckiego; włączenie Litwy, Łotwy i Estonii do nordyckiej współpracy w dziedzinie poszukiwań i ratownictwa; prowadzenie wspólnych ćwiczeń ratowniczych; wzmocnienie współpracy dotyczącej bezpieczeństwa cybernetycznego),
- współpraca obronna [zacieśnienie kontaktów z NATO i Unią Europejską w zakresie szkoleń, prowadzonych w Bałtyckiej Akademii Obrony (BALTDEFCOL; ang. Baltic Defence College),
- bezpieczeństwo energetyczne (powołanie grupy roboczej, która powinna przedstawić plan działań i konkretnych rekomendacji dla rozwoju odnawialnych źródeł energii i poprawy efektywności energetycznej w krajach NB8),
- promowanie współpracy NB8 (dyplomacja publiczna, organizowanie spotkań ministrów, konferencji dla nauczycieli akademickich czy wymiana studentów).

Światowy kryzys finansowy i gospodarczy udowodnił wzajemną zależność nordycko-bałtycką, uczynił ją jeszcze silniejszą i dał nowy impuls do współpracy zarówno w skali międzynarodowej, jak i regionalnej. W dniu 17 sierpnia 2010 r. finansowe organy nadzoru, banki centralne, ministerstwa finansów Danii, Estonii, Finlandii, Islandii, Łotwy, Litwy, Norwegii i Szwecji podpisały umowę transgraniczną o stabilności finansowej poprzez ustanowienie wspólnych procedur wymiany informacji i ich koordynacji. Została ona tak zaprojektowana, aby ułatwić zarządzanie i rozwiązywanie transgranicznych kryzysów mogących mieć wpływ na stabilność sektora finansowego w poszczególnych krajach. Ostatecznym celem współpracy jest zapewnienie sprawnie funkcjonującego systemu finansowego i uniknięcie rozprzestrzeniania się kryzysu, jak również minimalizacja ogólnych kosztów kryzysu finansowego. W tym celu powołano Nordycko-Bałtycko Transgraniczną Grupę Stabilności (NBSG; ang. Nordic-Baltic Stability Group), której zadaniem jest zmniejszenie ryzyka

²⁵ Zob. <http://www.vm.ee/sites/default/files/NB8WiseMenReport.pdf> [dostęp: 29.01.2014].

transgranicznego rozprzestrzenienia się kryzysu finansowego oraz osiągnięcia skutecznego poziomu zarządzania kryzysowego²⁶.

Wraz z pogłębiającą się współpracą regionalną państwa nordyckie i bałtyckie nawiązują kontakty w zakresie obrony, bezpieczeństwa i polityki zagranicznej, czyniąc tym samym ten region gotowym do przyjęcia większej odpowiedzialności w dziedzinie bezpieczeństwa transatlantyckiego i globalnego w porozumieniu ze Stanami Zjednoczonymi, NATO i Unią Europejską²⁷. Uczestnicy tej współpracy przede wszystkim wychodzą z założenia, że bezpieczeństwo nie zależy jedynie od stanu armii, lecz również od dobrych stosunków z sąsiadami, a siły zbrojne dłużej nie mogą gwarantować stabilizacji politycznej. Ustanowienie corocznych spotkań w ramach Nordyckiej Współpracy Obronnej (NORDEFECO; ang. Nordic Defence Cooperation) jest krokiem w kierunku większej współpracy obu grup krajów. Pierwsze wspólne spotkanie odbyło się w 2012 r. Wskazano wówczas możliwe dziedziny współpracy, z których kraje będą mogły czerpać korzyści, tj. szkolenia, ćwiczenia i zasoby ludzkie²⁸.

Nową płaszczyzną kontaktów nordycko-bałtyckich są wspólne misje dyplomatyczne. Skandynawscy i bałtyccy ministrowie spraw zagranicznych w sierpniu 2011 r. podpisali list intencyjny w sprawie wspólnego delegowania dyplomatów do misji zagranicznych oraz wspólnych placówek dyplomatycznych, co jest sposobem zwiększania przedstawicielstw dyplomatycznych w częściach świata, gdzie ograniczenia budżetowe mogą uniemożliwiać taką reprezentację. Memorandum ma ułatwić wspólną nordycką i bałtycką obecność dyplomatyczną na całym świecie, umożliwiając elastyczne i efektywne kosztowo rozwiązania. Dokument reguluje dyplomatyczne i praktyczne aspekty delegowania dyplomatów do misji zagranicznych innych krajów niż nordyckie lub bałtyckie. „To memorandum to konkretny dowód naszej solidarności i naszej wzmocnionej współpracy dyplomatycznej”²⁹ – stwierdzili ministrowie spraw zagranicznych krajów nordyckich i bałtyckich we wspólnym oświadczeniu.

Współpraca Nordyckiej Rady Ministrów z krajami bałtyckimi opiera się na wytycznych sporządzanych po konsultacjach z zainteresowanymi państwami

²⁶ *Cooperation agreement on cross-border financial stability, crisis management and resolution between relevant Ministries, Central Banks and Financial Supervisory Authorities of Denmark, Estonia, Finland, Iceland, Latvia, Lithuania, Norway and Sweden*, http://www.fi.se/upload/43_Utredningar/40_Skrivelser/2010/NB-MoU_public_170810.pdf [dostęp: 29.01.2014].

²⁷ D. Wilson, M. Nordenman, *The Nordic-Baltic Region as a Global Partner of the United States*, Atlantic Council, 04.09.2013, <http://www.atlanticcouncil.org/en/publications/articles/the-nordic-baltic-region-as-a-global-partner-of-the-united-states> [dostęp: 18.03.2014]; E. Bajarūnas, *Cooperation of Nordic-Baltic Countries in the Areas of Security and Defence*, „Lithuanian Annual Strategic Review” 2014, no. 1, s. 83–118.

²⁸ NORDEFECO. *Nordic Defence Cooperation Military Coordination Committee Annual Report 2012*, <http://www.nordefco.org/files/Design/NORDEFECO%20Annual%20Report%202012.pdf> [dostęp: 18.03.2014].

²⁹ Zob. http://www.regjeringen.no/en/dep/ud/press/news/2011/baltic_memo.html?id=653674 [dostęp: 30.01.2014].

na określoną perspektywę czasową. W dniu 13 listopada 2008 r. przyjęto program współpracy na lata 2009–2013. Zgodnie z wytycznymi celem kontaktów nordycko-bałtyckich w minionym okresie było skupienie się na następujących zagadnieniach: edukacji, badaniach i innowacjach; przedsiębiorczości, sieci klastrów, przemyśle kreatywnym, środowisku, energii i klimacie, bezpieczeństwie publicznym i zdrowiu; na współpracy na rzecz promowania wspólnych wartości; eliminacji nietolerancji, rasizmu i ksenofobii; międzynarodowych wyzwaniach stojących przed społeczeństwami dobrostanu (np. zwalczaniu rozprzestrzeniania się HIV/AIDS i handlu ludźmi), promocji transgranicznych wartości demokratycznych oraz integracji społecznej. Wraz z tym dokumentem przyjęto wspólny program współpracy państw nordyckich i bałtyckich w dziedzinie administracji publicznej, przedsiębiorczości i kultury na lata 2009–2013 z rocznym budżetem ok. 2 mln euro. *The Nordic-Baltic Mobility Programme for Public Administration* to dokument zapewniający wsparcie finansowe dla urzędników z państw nordyckich i bałtyckich oraz finansujący wizyty studyjne, staże i szkolenia zawodowe. *The Nordic-Baltic Mobility Programme for Business and Industry* ma na celu wzmocnienie współpracy i wspieranie kontaktów gospodarczych, rozwój przedsiębiorczości oraz regionalnych klastrów współpracy i innowacji. Z kolei *The Nordic-Baltic Mobility Programme for Culture* służy stworzeniu innowacyjnej platformy życia kulturalnego i artystycznego oraz sieci współpracy artystów nordyckich i bałtyckich³⁰.

Wytyczne na kolejną perspektywę czasową Nordycka Rada Ministrów przyjęła w lipcu 2013 r., a w październiku zatwierdziła je Rada Narodowa. Program koncentruje się na zagadnieniach transgranicznych, takich jak handel ludźmi, organizacje przestępcze i zanieczyszczanie środowiska naturalnego oraz wzmocnienie społeczno-gospodarczego rozwoju, z uwzględnieniem społecznej odpowiedzialności biznesu, demografii, współpracy parlamentarnej i organizacji pozarządowych³¹.

4. Podsumowanie

W Regionie Morza Bałtyckiego od 1990 r. zaszła niezwykła transformacja, od obszaru niestabilnego, podzielonego przez „zimną wojnę” aż do dynamicznie rozwijającego się miejsca na mapie Starego Kontynentu. Dziś kraje nordyckie i bałtyckie łączą silne więzi kulturowe i historyczne. To dzięki nim region ten stał się jednym z najbardziej prężnych obszarów Europy, pokonującym zarówno bariery językowe, historyczne, jak i różną przynależność instytucjonalną poszczególnych krajów. Poprzez ich współpracę udało się osiągnąć w wielu dziedzinach efekt synergii.

³⁰ Zob. <http://www.norden.org/en/nordic-council-of-ministers/ministers-for-co-operation-mr-sam/estonia-latvia-and-lithuania/mobility-programmes> [dostęp: 30.01.2014].

³¹ *Guidelines for the Nordic Council of Ministers' co-operation with Estonia, Latvia and Lithuania from 2014*, <http://www.norden.org/en/nordic-council-of-ministers/ministers-for-co-operation-mr-sam/estonia-latvia-and-lithuania/guidelines-for-the-nordic-council-of-ministers-co-operation-with-estonia-latvia-and-lithuania-2014> [dostęp: 13.03.2014].

Dzięki intensywnym kontaktom ze skandynawskimi partnerami kraje bałtyckie stają się silniejsze pod względem rozwoju gospodarczego, poziomu życia czy działania administracji publicznej. Współpraca ta jest również niezbędna w celu zwiększenia globalnej konkurencyjności tego obszaru. Interakcja i łączenie zasobów tych ośmiu państw zyskuje dodatkowe znaczenie w kontekście regionalnych tendencji tworzenia klastrów, zarówno w Europie, jak i na świecie. Z uwagi na fakt, że gospodarki państw skandynawskich i bałtyckich są niewielkie, ścisła współpraca jest dla nich dużym wzmocnieniem. Małe kraje mogą bowiem lepiej chronić swoje ekonomiczne interesy wspólnie niż osobno. Region nordycko-bałtycki liczy ponad 32 mln mieszkańców, a łączny produkt krajowy brutto wynosi blisko 1,5 bln USD, co sprawia, że jest dziesiątym co do wielkości zaludnienia i piątym największym gospodarczo w Europie obszarem. Ponadto charakteryzuje się stosunkowo niskim poziomem korupcji (kraje skandynawskie są najmniej skorumpowanymi na świecie), a poszczególne jego państwa w międzynarodowych rankingach oceniających wolność i łatwość prowadzenia działalności gospodarczej zajmują wysokie miejsca³².

Nordycko-bałtycka współpraca nie powinna jednak ograniczać się tylko do gospodarki. Wymiana wiedzy i umiejętności w dziedzinie nauki, medycyny, edukacji i kultury byłaby prawdziwą siłą napędową gospodarczego wzrostu tego regionu.

Nordycko-bałtyckie relacje od dawna rozwijają się dobrze w wielu dziedzinach. Mogą stanowić wzór czy centrum wzorowych praktyk dla kooperacji krajów w innych subregionach Europy. Wzorów pozytywnej współpracy poszukują m.in. Białoruś, Ukraina, Serbia, Gruzja, Czarnogóra i Mołdawia, które liczą na zaproszenie do instytucji euroatlantyckich. Jednak uczestnicy nordycko-bałtyckich kontaktów powinni pamiętać, że kluczowymi interesariuszami są zwykli obywatele, stąd też partnerzy winni wykorzystać różne instrumenty, służące skutecznej popularyzacji tej współpracy, a przede wszystkim jej pozytywnych efektów np. na drodze tzw. dyplomacji publicznej.

Podczas szczytu Baltic Development Forum w dniach 29–30 maja 2013 r. w Rydze Sekretarz Generalny Nordyckiej Rady Ministrów, Dagfinn Høybråten, podkreślił potrzebę dalszego rozwoju stosunków nordycko-bałtyckich, używając trafnej metafory: „My nie tylko skupiamy się wokół tego samego morza, my jesteśmy w tej samej łodzi [...]”, i dalej: „Istnieje potrzeba dalszej koordynacji współpracy nordycko-bałtyckiej. Jestem przekonany, że współpraca sprawia, że nasze społeczeństwa są silniejsze, bardziej odporne i bardziej konkurencyjne”³³.

Streszczenie

Poczucie wspólnoty państw nordyckich i bałtyckich powstało na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku. Zrodziło się ono wraz z zachodzącymi przemianami społeczno-politycznymi oraz ekonomicznymi. Wraz z pogłębiającą się współpracą regionalną państwa

³² *Human Development Reports*, <http://hdr.undp.org/en/statistics/> [dostęp: 2.02.2014].

³³ Cyt. za: <http://www.norden.org/en/news-and-events/news/further-coordination-needed-in-nordic-baltic-cooperation> [dostęp: 30.01.2014].

nordyckie i bałtyckie nawiązują kontakty w zakresie obrony, bezpieczeństwa i polityki zagranicznej, czyniąc tym samym ten region gotowym do przyjęcia większej odpowiedzialności w dziedzinie bezpieczeństwa transatlantyckiego i globalnego.

Słowa kluczowe: państwa nordyckie, państwa bałtyckie, współpraca międzynarodowa, regionalizm, bezpieczeństwo regionalne

Baltic Sea as a platform for contacts Nordic and Baltic states

Summary

The feeling of common values between Nordic and Baltic states emerged in the 90s of the 20th century. It occurred during the social, political and economic transition. Simultaneously with regional cooperation, Nordic and Baltic states tighten contacts in the field of defence, security and foreign policy, making this region ready for taking more responsibility in the field of trans-Atlantic and global security.

Keywords: Nordic states, Baltic states, international cooperation, regionalism, regional security